

Kritik mot en åklagare för att en häktad person inte har beviljats lättnader i restriktioner avseende besök och brevfrösendelser i större omfattning än vad som skett

Beslutet i korthet: AA var häktad på grund av att han var misstänkt för grov misshandel, synnerligen grovt brott. Målsägande var hans två söner. AA ålades under cirka fyra månader restriktioner avseende gemensam vistelse, brev eller annan frösendelse, besök och telefonsamtal.

JO har inte funnit skäl att ifrågasätta att AA hade restriktioner eftersom kollusionsfaran i ärendet var betydande. Utredningen hos JO har avsett åklagarens beslut om lättnader i restriktionerna avseende besök och brevfrösendelser.

Enligt JO har AA inte beviljats lättnader i restriktionerna i tillräcklig omfattning, särskilt eftersom han inte tilläts ha någon kontakt med sin hustru under hela brottsutredningen. Detta har medfört att restriktionerna i förhållande till henne har blivit oproportionerligt ingripande. Efter det att förundersökningen delgetts AA borde det enligt JO åtminstone ha varit möjligt att tillåta vissa brevfrösendelser och bevakade besök. I JO:s utredning har det i vart fall inte kommit fram tillräckliga skäl för att inte tillåta sådana lättnader i restriktionerna.

I beslutet betonar JO vikten av att den som är häktad inte underkastas mer omfattande inskränkningar i sin frihet än vad som är absolut nödvändigt. Det får naturligtvis inte förekomma att misstänkta slentrianmässigt åläggs restriktioner. Det är också angeläget att åklagare inte är onödigt restriktiva med att tillåta olika typer av lättnader eller undantag från restriktionerna. JO framhåller också att det för den häktade kan vara viktigt att få information om de närmare skälen för restriktionerna. Det kan öka förutsättningarna för att han eller hon ska acceptera, eller i vart fall förstå anledningen till, restriktionerna. Det är därför enligt JO angeläget att åklagare fullgör sin underrättelse- och dokumentationsskyldighet.

Bakgrund

På begäran av kammaråklagaren BB vid åklagarkammaren i Norrköping häktades AA den 28 mars 2014. Han var på sannolika skäl misstänkt för grov misshandel, synnerligen grovt brott, vid flera tillfällen under tiden den 16 december 2013–25 mars 2014. Målsägande var hans två söner, födda i december 2013. De särskilda häktningsskälen var kollusions- och recidivfara. Förutsättningarna för s.k. obligatorisk häktning var också uppfyllda. Tingsrätten gav vidare tillstånd att meddela restriktioner, dvs. att inskränka AA:s rätt till

kontakt med omvärlden. BB beslutade om restriktioner för AA avseende gemensam vistelse, brev eller annan försändelse, besök och telefonsamtal.

Häktningsförhandlingar hölls regelbundet under våren 2014. Den 3 juni 2014 delgavs AA förundersökningen och begärde därefter att den skulle kompletteras med ett rättsmedicinskt yttrande. Åtal väcktes den 15 juli 2014.

Huvudförhandlingen avslutades vid Nyköpings tingsrätt den 31 juli 2014. Tingsrätten upphävde samma dag tillståndet att ålägga AA restriktioner. Den 22 augusti 2014 dömdes AA för grov misshandel vid tre tillfällen till fängelse i två år och sex månader. Tingsrätten beslutade att AA skulle stanna kvar i häkte tills domen i ansvarsdelen vunnit laga kraft mot honom.

Både åklagaren och AA överklagade domen. I samband med huvudförhandlingen i Svea hovrätt den 17 oktober 2014 försattes AA på fri fot. Hovrätten ändrade den 31 oktober 2014 tingsrättens dom och dömde AA för vållande till kroppsskada, grovt brott, för en gärning riktad mot en av målsägandena den 13 mars 2014. Påföljden bestämdes till villkorlig dom.

AA överklagade domen till Högsta domstolen, som inte meddelade prövningstillstånd.

Anmälan

AA förde i en anmälan till JO fram klagomål på kammaråklagaren BB:s handläggning av hans restriktioner under den tid han var häktad. Hans klagomål gällde främst att hon inte hade beviljat vissa besök och inte låtit honom ta emot och skicka vissa brev. Detta fick till följd att han i princip var helt isolerad från sin familj under fyra månader. AA anförde i huvudsak följande.

Han och hans familj informerades om att alla brev som skickades till och från honom skulle granskas av åklagaren. Om breven innehöll någonting som kunde påverka utredningen skulle åklagaren stoppa dem. Med den vetskapen var både han och hans familj noga med att endast skriva om vardagliga händelser som inte hade någon koppling till den pågående brottsutredningen. Trots detta stoppade BB i stort sett samtliga brev till och från hans hustru. Han fick inte heller ta emot vissa brev från andra familjemedlemmar och vänner.

AA begärde också att bl.a. hans hustru, bror, mor och svärföräldrar skulle få besöka honom. Först i mitten av juni fick han ta emot vissa besök, som bevakades av polisens utredare. Hans hustru och svärfar fick dock inte besöka honom överhuvudtaget.

AA:s hustru, mor och svärföräldrar förhördes som vittnen i brottsutredningen under mars och april 2014. Eftersom de inte lämnade några negativa uppgifter om honom borde det redan då stått klart för BB att ingen av dessa personer skulle vara aktuell att åberopa som vittne av åklagarsidan. Det fanns därmed inte anledning att tro att det kunde påverka utredningen om de hade kontakt

med honom. AA hade också kännedom om de uppgifter som hans anhöriga hade lämnat till socialnämnden med anledning av en utredning om tvångsomhändertagande av hans barn enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Trots att BB visste om detta fortsatte hon att hävda att det fanns en kollusionsfara, utan att närmare precisera skälen för den ståndpunkten.

AA har också fört fram att han mådde mycket dåligt under frihetsberövandet – både på grund av de allvarliga och felaktiga anklagelserna och av frihetsberövandet i sig. Han hade därför stort behov av att ha kontakt med sina anhöriga och vänner.

Utredning

Handläggningen av AA:s restriktioner

Av handlingarna i ärendet framgår att AA ålades restriktioner avseende gemensam vistelse, brev eller annan försändelse, besök och telefonsamtal i samband med att han anhölls den 25 mars 2014. Som nämnts ovan gällde dessa restriktioner fram till den 31 juli 2014. Han fick under denna tid vissa lättnader i restriktionerna genom att åklagaren tillät en del bevakade besök och att han fick ta emot och skicka vissa brev. Det är huvudsakligen BB som beslutat om lättnader i restriktionerna.

Besök

AA gjorde totalt 27 framställningar om att få ta emot besök av familj, släkt och vänner. Av dessa beviljades åtta stycken. Det gjordes med villkoret att de skulle vara bevakade, dvs. att en utredningsman från polisen skulle vara närvarande.

Fram t.o.m. den 28 maj avslogs samtliga framställningar om besök. Den första begäran därefter gjordes den 11 juni och avsåg AA:s mor, bror och hustru. Den 13 juni fattade åklagaren beslut om att modern och brodern fick besöka AA, och de fick sedan besöka honom ytterligare en gång, enligt ett beslut den 1 juli. AA beviljades också besök av sin kusin i ett beslut den 16 juni och av en kamrat i ett beslut den 18 juni. Vidare tilläts han besök av sin svägerska i ett beslut den 27 juni och av sin svärmor i ett beslut den 20 juli. AA fick avslag på samtliga framställningar om att hans hustru eller hans svärfar skulle få besöka honom.

Brev

I fråga om brev försändelser har, såvitt framgått, åklagaren under perioden april till juni nekat AA att ta emot sex försändelser och godkänt fyra. AA har inte fått ta emot något brev där hustrun varit angiven som avsändare. De brev som AA velat skicka till henne har också stoppats av åklagaren. Även ett brev som AA:s hustru skrivit från deras dotter med teckningar och fotografier har stoppats. AA har inte heller fått ta emot ett brev från sin bror som skickades i slutet av maj. Tre brev som skickats till AA i april och i juni har såvitt framgått av åklagarens beslut haft okänd avsändare. AA har fått ta emot två av dessa. Han har också fått skicka ett brev till sin dotter i april.

AA har bifogat några av de brev som åklagaren stoppat. Som exempel kan nämnas det nyss nämnda brevet från brodern. I brevet har denne bl.a. angett att han har arbetat stenhårt för AA och att vi hemma ”håller humöret uppe och tänker på dig och vi väntar och står sedan som ditt stöd när du kommer ut”. Beslutet att han inte fick ta emot brevet fattades av BB den 28 maj.

När det gäller breven från AA:s hustru handlar de i huvudsak om familjelivet och barnens utveckling. Hon har också angett att hela familjen kämpar för AA, att han ska hålla ut och vara stark och att hon och dottern saknar honom och längtar tills han kommer hem. De brev som AA gett in är daterade den 12 april, 16 maj och 12 juni. Beslutet att han inte fick ta emot det sistnämnda brevet fattades av en kollega till BB den 19 juni.

Åklagarmyndighetens yttrande

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren CC) yttrade sig över hur frågan om restriktioner hade handlagts. Kammaråklagaren BB och chefsåklagaren vid åklagarkammaren i Norrköping, DD, hade lämnat upplysningar inför yttrandet.

Handläggningen av häkten och restriktionerna m.m.

BB har uppgett följande om handläggningen av ärendet.

Upprepade häktningförhandlingar hölls under våren [2014] vid Nyköpings tingsrätt. Vid varje förhandling begärde jag två veckors åtalstidsförlängning (vid ett tillfälle ytterligare några dagar med hänsyn till mellankommande helgdagar). Nyköpings tingsrätt fick på så sätt möjlighet att regelbundet ta ställning till bl.a. frågan om restriktioner. Vid häktningförhandlingarna redogjorde jag för varför jag ansåg att kollusionsfara förelåg och motiverade varför behov av restriktioner fanns.

AA överklagade samtliga häktningsbeslut utom det sista (då han själv begärt komplettering av utredningen). I sina överklagandeskrifter berörde försvararen restriktionsfrågan och påpekade också att personer som ingick i AA:s nätverk var hörda. Svea hovrätt avslog i samtliga fall AA:s överklaganden. AA önskade under sin tid som häktad, vid upprepade tillfällen, lättnader i restriktionerna.

Om skälen för restriktionerna har BB uppgett följande.

Flera omständigheter låg till grund för beslutet att använda restriktioner och flera överväganden gjordes i fråga om AA:s möjligheter till kontakter med omvärlden. Utgångspunkten var att AA var misstänkt för mycket allvarlig brottslighet och att han förnekade brott. Ärendet gällde vidare misstankar om brott i nära relation. Att det rörde sig om misstankar om våldsbrott inom familjen hade stor betydelse för frågan om kollusionsfara förelåg och i vilken mån restriktioner skulle användas. I den aktuella ärendetypen är risken för otillbörlig påverkan ofta stor.

Ärendet engagerade av förklarliga skäl familj och släkt, vilket jag hade att beakta när jag fattade beslut angående vilka lättnader i restriktionerna jag ansåg var lämpliga. Jag fick således ha i åtanke att t.ex. besök av en släkting kunde innebära att oönskad information fördes vidare till AA:s hustru. [Hon] delgavs aldrig misstanke om brott. Hon och maken levde emellertid tillsammans under påstådd brottstid och hade gemensamt ansvar för vården och omsorgen av sönerna. Hon var hemma, har hon uppgett i förhör, när AA menar att han förorsakade sin ena son ett tvärbrott på högra lårbenet. Det var alltså, under hela utredningen, särskilt angeläget att hon och AA inte skulle ha kontakt med

varandra. Det var av stor vikt att deras uppgifter inte på ett oriktigt sätt lades till rätta och anpassades till varandras. Även brev, där aktuella brottsmisstankar inte avhandlades, stoppades med motiveringen att en kontakt i sig utgjorde en risk för att bevis undanröjdes eller på något annat sätt kunde komma att försvåra sakens utredning.

Förundersökningen var omfattande och flera förhör hölls med AA. Även förhör med släkt och vänner till AA och hans hustru genomfördes. Under hela förundersökningen beaktade jag i vilket utredningsskede vi befann oss och att det kunde bli aktuellt med ytterligare förhör, t.ex. med AA:s familjemedlemmar, eller andra utredningsåtgärder, när jag hade att ta ställning i restriktionsfrågan.

AA var häktad under en längre tid och det kan då vara särskilt viktigt att få ha kontakt med omvärlden. En behovs- och proportionalitetsprövning gjordes för varje enskild restriktion. Kollusionsrisken och brottsmisstankarnas allvar vägdes mot det intrång eller men i övrigt som restriktionerna kunde innebära för AA. Således hade han under hela utredningen tillgång till tidningar och tidskrifter samt radio och TV.

Samtliga omständigheter i ärendet resulterade också i att, allteftersom utredningen fortlöpte, lättnader i restriktionerna medgavs i större utsträckning än tidigare. Att så var fallet framgår av de för AA positiva beslut gällande t.ex. besök av hans svärmor och andra, som jag och mina kolleger fattade.

Åklagarmyndighetens bedömning

CC anförde i sin bedömning att utgångspunkten för prövningen av om det kan anses befogat att anhålla och häkta en person samt belägga denne med restriktioner är omständigheterna i det enskilda fallet. Frågan om det finns grund för beslut om tvångsmedel är en utpräglad bedömningsfråga där man inte sällan kan ha olika uppfattningar.

Den primära utgångspunkten för åklagaren är enligt CC att den frihetsberövade inte ska utsättas för mer påfrestningar än vad som är absolut nödvändigt. Rutinmässiga bedömningar ska inte förekomma utan åklagaren ska, inför varje beslut om inskränkningar av den enskildes kontakter med omvärlden, ta ställning till behovet av den enskilda restriktionen och göra en proportionalitetsbedömning.

När det gäller AA anförde CC att misstankarna avsåg allvarliga våldsbrott mot två spädbarn som den misstänkte var vårdnadshavare för och som sammanbodde med den misstänkte. Vidare ansåg hon att det fanns en betydande kollusionsfara då den misstänkte sammanbodde med den andra vårdnadshavaren. Dessutom var flera av förhörspersonerna i utredningen närstående till båda vårdnadshavarna.

CC uppgav att kammaråklagaren BB i förhållande till varje enskild restriktion hade gjort en behovs- och proportionalitetsprövning. De överväganden som gjorts låg inom ramen för den rättsliga regleringen och har även skett på det sätt som föreskrivs i Åklagarmyndighetens riktlinjer på området (RÅR 2015:1). Även om man i detta ärende objektivt sett har begränsat antalet samtal, besök och försändelser ansåg CC inte att det fanns anledning att ifrågasätta BB:s bedömning av behovet och omfattningen av restriktionerna. Allteftersom utredningen fortlöpte meddelades också lättnader i restriktionerna.

Vidare konstaterade CC att samtliga häktningsbeslut utom det sista hade överklagats till hovrätten och att frågan om restriktioner hade varit föremål för rättens prövning vid varje tillfälle. Hovrätten gjorde inte någon annan bedömning än tingsrätten såvitt avser frågan om att tillåta åklagaren att ålägga AA restriktioner.

CC anförde sammanfattningsvis att hon med hänsyn till brottets allvariga beskaffenhet och den betydande kollusionsfaran delade BB:s bedömning att restriktionerna har varit nödvändiga och proportionerliga.

AA:s yttrande

AA yttrade sig över det som Åklagarmyndigheten fört fram. Han anförde bl.a. att BB fortfarande inte angett varför brev från hans hustru och barn, som inte innehöll någonting om brottsmisstankarna, skulle innebära en kollusionsfara. Han förde också fram att om besöken hade varit bevakade hade ingen information kunnat överföras.

Rättslig reglering

Frågor om restriktioner regleras främst i 24 kap. 5 a § rättegångsbalken (RB) och i 6 kap. häkteslagen. Åklagarmyndigheten har dessutom föreskrifter och allmänna råd om restriktioner (ÅFS 2015:2) och riksåklagaren har utfärdat riktlinjer om restriktioner och långa häktningstider (RåR 2015:1).

En person som är häktad, anhållen eller gripen på grund av misstanke om brott får åläggas restriktioner om det finns risk för att han eller hon undanröjer bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning, dvs. om det finns kollusionsfara. Restriktioner kan avse t.ex. inskränkningar i rätten att ta emot besök, att ha kontakter genom elektronisk kommunikation och att skicka eller ta emot brev eller andra försändelser. När det förekommer restriktioner görs en prövning i varje enskilt fall av om en viss kontakt ska tillåtas. Åklagaren kan medge lättnader i restriktionerna genom att t.ex. vissa besök och telefonsamtal tillåts och att brev vidarebefordras efter granskning. (Se 6 kap. 1 och 2 §§ häkteslagen och Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, 3 uppl., s. 796.)

För en misstänkt som är häktad får restriktioner meddelas endast om rätten gett tillstånd till det. Ett sådant beslut får överklagas särskilt, utan inskränkning i tiden. (Se 24 kap. 5 a §, 49 kap. 5 § 6 och 52 kap. 1 § RB.)

När rätten gett tillstånd till restriktioner är det åklagaren som beslutar vilka slags restriktioner som ska gälla och hur de närmare ska utformas. Sådana beslut ska omprövas av åklagaren så ofta det finns anledning till det. Liksom när det gäller beslut om generellt tillstånd till restriktioner kan den häktade överklaga beslut att ålägga honom eller henne restriktioner av ett visst slag och t.ex. begära att granskningen av hans korrespondens upphör. Det gäller dock inte frågor om lättnader eller undantag från restriktioner, såsom en åklagares beslut att hindra ett besök eller att inte vidarebefordra ett visst brev. Åklagarens

beslut i sådana frågor kan dock överprövas av högre åklagare. (Se 7 kap. 5 § RB, 6 kap. 3 och 4 §§ häkteslagen och prop. 2009/10:135 s. 203.)

Utgångspunkten är att restriktioner ska användas restriktivt. De får inte vara mer inskränkande för den frihetsberövade än vad som är nödvändigt och ska stå i rimlig proportion till syftet med åtgärden (jfr 1 kap. 6 § andra stycket häkteslagen). I riksåklagarens riktlinjer anges att om åklagaren kommer fram till att det finns en risk för att en misstänkt otillbörligt kan komma att påverka utredningen ska denna risk och brottets allvar ställas mot det intrång eller men i övrigt som restriktionerna innebär för den misstänkte. Det betonas också att åklagaren ska ta ställning till behovet av varje enskild restriktion och göra separata proportionalitetsprövningar. Det anges vidare att det för att restriktionerna inte ska bli oproportionerligt ingripande är angeläget att åklagaren inte är onödigt restriktiv med att tillåta olika typer av lättnader eller undantag. Det måste alltid göras en riskbedömning av hur exempelvis ett bevakat samtal eller besök skulle kunna tänkas försvåra utredningen. Åklagaren ska enligt riktlinjerna vara särskilt uppmärksam på om kollusionsfaran och behovet av restriktioner minskar och i förekommande fall på eget initiativ häva restriktioner som inte längre är nödvändiga, eller besluta om lättnader.

I 23 § häktesförordningen finns bestämmelser om underrättelse och dokumentation av beslut om restriktioner. Det anges bl.a. att de omständigheter som föranleder ett beslut om restriktioner ska dokumenteras och att den intagne ska få del av dokumentationen, om det kan ske utan men för utredningen. I Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om restriktioner finns det mer detaljerade bestämmelser om åklagarens underrättelse- och dokumentationsskyldighet.

Bedömning

Utgångspunkter

Att den misstänktes kontakter med omvärlden begränsas kan, framför allt när det förekommer muntlig bevisning, vara av avgörande betydelse för en brottsutredning. Ett skäl till det är att det i första hand är de uppgifter som vittnen och andra förhörspersoner lämnar under huvudförhandlingen som ska läggas till grund för domen i ett brottmål (se 30 kap. 2 § RB). Syftet med restriktioner är alltså att undvika att den misstänkte till skada för utredningen ges möjlighet att påverka t.ex. vittnen eller målsägande. Det finns ofta en sådan risk i ärenden av detta slag, där de som är berörda av utredningen är närstående. Jag har därför inte någon anledning att ifrågasätta att AA hade restriktioner. Den frågan har också prövats av domstol i samband med häktningssamtal förhandlingarna. Min utredning har avsett om åklagaren borde ha beviljat lättnader och undantag i restriktionerna i större omfattning än vad som skett.

Att vara häktad med restriktioner är en väsentlig inskränkning i den enskildes frihet och det är därför angeläget att restriktionerna inte är mer ingripande än nödvändigt. Som anges i riksåklagarens riktlinjer är det viktigt att åklagaren

kontinuerligt prövar om restriktionerna ska bestå, och att man i möjligaste mån medger lättnader i form av t.ex. bevakade besök. Det är särskilt viktigt i ett fall som detta, när häktningstiden är relativt lång.

AA:s restriktioner

AA:s klagomål gäller främst åklagarens beslut i fråga om besök och brevfrösendelser. Han har särskilt framhållit att han inte fick ha någon kontakt, vare sig via brev eller genom besök, med sin hustru under häktningstiden och att han varit helt isolerad från sin familj.

Kammaråklagaren BB har uppgett att det var av stor vikt att AA:s och hans hustrus uppgifter inte på ett oriktigt sätt lades till rätta och anpassades till varandra. Jag har inte någon invändning mot den utgångspunkten. Misstankarna mot AA avsåg allvarlig brottslighet mot två spädbarn som skulle ha skett bl.a. i hans och hustruns gemensamma hem. AA:s hustru delade vårdnaden om barnen med honom och hon kan antas ha haft kännedom om barnen hade några skador, och hur dessa i så fall kan ha uppkommit. Hon får därför anses ha varit en central person i brottsutredningen.

När det gäller den övriga familjen och nära släktingarna har BB angett att det fanns en risk att de skulle föra vidare oönskad information från AA till hans hustru. I förhållande till dem avsåg kollusionsfaran alltså inte i första hand att AA skulle kunna påverka deras uppgifter i utredningen, utan att de skulle medverka till att han fick kontakt med hustrun. Med hänsyn till att utredningen avsåg misstankar om våld mot barn inom familjen, som enligt BB engagerade även släktingarna, har jag inte anledning att ifrågasätta bedömningen att det fanns en sådan risk.

Jag har mot denna bakgrund inte någon invändning mot BB:s och Åklagarmyndighetens ståndpunkt att ärendet var av det slaget att kollusionsfaran i förhållande till AA:s familj och andra närstående var betydande. Även om utrymmet för lättnader och undantag i restriktionerna därmed får anses ha varit relativt begränsat har BB haft ett ansvar för att beakta AA:s starka och berättigade intresse av att få ha kontakt med sina närstående. Detta innebär bl.a. att i möjligaste mån tillåta och underlätta kontakterna.

Med dessa utgångspunkter redovisar jag nedan min bedömning av om AA beviljats lättnader i restriktionerna avseende besök och brevfrösendelser i tillräcklig omfattning.

Besök

BB har uppgett att det med hänsyn till utredningsläget var särskilt angeläget att AA och hans hustru inte hade någon kontakt med varandra under utredningen. Det är mot den bakgrunden hon beslutat att inte tillåta några besök av AA:s hustru. Först i mitten av juni medgav hon besök av bl.a. AA:s mor, bror och kusin. Därefter fick även hans svärmor och svägerska besöka honom. Samtliga besök beviljades med villkoret att de skulle vara bevakade.

Att åklagaren har möjlighet att besluta att besök ska vara bevakade av t.ex. en polis eller personal från häktet ökar förutsättningarna för att kunna bevilja besök. Det kan då säkerställas att den häktade och besökaren inte talar om brottsutredningen. Som nämnts ovan har BB dock gjort bedömningen att vissa besök, t.ex. av AA:s hustru, ändå skulle kunna försvåra utredningen.

Jag har i och för sig förståelse för att det kan vara svårt att bedöma om en brottsutredning kan försvåras av att en misstänkt får ta emot besök av en viss person. Det kan vara särskilt svårt när det gäller personer som har en nära relation och som är vana vid att kommunicera med varandra. Som anges i riksåklagarens riktlinjer är det dock viktigt att det görs en konkret prövning av risken av hur ett bevakat besök skulle kunna tänkas försvåra utredningen.

BB har inte utvecklat sin bedömning av detta när det gäller AA:s hustru på annat sätt än att en kontakt i sig utgjorde en risk för att bevis undanröjdes eller på något annat sätt kunde komma att försvåra sakens utredning. Som nämnts ovan var AA:s hustru en viktig person i utredningen, bl.a. eftersom hennes uppgifter om hur barnens skador uppstått skulle kunna ha avgörande betydelse. Det finns därför inte anledning att ifrågasätta att det fanns ett starkt intresse av att AA inte skulle tillåtas att påverka hennes uppgifter i utredningen, eller att de skulle ges möjlighet att anpassa sina utsagor till varandra. Jag är däremot inte övertygad om att det verkligen skulle ha funnits en sådan risk om besöken hade varit bevakade. I vart fall har BB inte angett några konkreta skäl för en sådan risk.

Genom ett besök kan i och för sig en misstänkt person antas få viss information om besökarens inställning till misstankarna, även om man inte talar om själva brottsutredningen. Till exempel skulle ett besök av AA:s hustru kunna ge honom en indikation om hennes inställning till misstankarna, särskilt med hänsyn till att de var närstående och att misstankarna gällde brott mot deras gemensamma barn. Därmed skulle han kunna dra slutsatser om vilka uppgifter hon lämnat i utredningen och anpassa sin utsaga efter det. En sådan risk är dock i princip endast relevant innan förundersökningen delgetts den misstänkte; därefter har han eller hon ändå fått information om vad övriga förhörspersoner uppgett. Att AA inte tilläts bevakade besök av sin hustru efter det att han hade fått del av förundersökningen framstår därför enligt min mening som ett onödigt restriktivt beslut.

När det gäller övriga familjemedlemmar och släktingar har BB medgett ett antal bevakade besök efter det att AA delgetts förundersökningen den 3 juni 2014. I dessa fall har hon alltså kontinuerligt gjort konkreta bedömningar av behovet av restriktioner och medgett lättnader efter hand. Det kan t.ex. noteras att den första begäran om besök som gjordes efter det att AA hade fått del av förundersökningen beviljades delvis då hans mor och bror fick besöka honom enligt ett beslut den 13 juni 2014. Jag har inte underlag för att göra någon närmare bedömning om dessa besök borde ha tillåtits tidigare under utredningen

eftersom BB inte utvecklat sin riskbedömning. Jag kan dock konstatera att det, med hänsyn till bl.a. den kollusionsfara som fanns, i vart fall inte framstår som oproportionerligt att neka besök av familj och släkt fram till dess att AA fått del av förundersökningen.

Det kan vidare noteras att det har gjorts individuella bedömningar av de anhöriga, t.ex. har AA:s svärmor och svägerska fått besöka honom, men inte hans svärfar. BB har emellertid inte angett något skäl för att besök av svärfadern skulle bedömas mer restriktivt än andra besök och det har inte av utredningen här kommit fram något som förklarar en sådan hållning.

Mot bakgrund av att BB inte angett på vilket sätt även bevakade besök utgjorde en risk för att utredningen skulle försvåras är det svårt för mig att ha någon bestämd uppfattning om det har varit proportionerligt att inte tillåta besök av hustrun, och att inte i större utsträckning än vad som skett tillåta besök av övrig familj och släkt. Med hänsyn till att kollusionsfaran i ärendet generellt sett var hög och att det kan vara svårt att förutse vilka risker för en utredning som ett besök kan medföra anser jag ändå att beslutet att inte bevilja några besök innan förundersökningen delgetts AA ligger inom det bedömningsutrymme som finns i denna typ av frågor. Däremot finns det enligt min mening anledning att ifrågasätta att AA inte beviljades bevakade besök av sin hustru efter det att han hade fått del av förundersökningen.

Brev

AA har också klagat på att han inte fick skicka brev till sin hustru, och att han inte fick ta emot brev från henne eller från sin bror. Han anser att det är särskilt anmärkningsvärt eftersom både han och hans familj var väl införstådda med vad restriktionerna innebar och att de därför inte skrev någonting i breven om förundersökningen. Av utredningen här framgår att fler brev än de AA bifogat sin anmälan stoppades av åklagaren, och att det också var några som släpptes igenom. Eftersom jag inte känner till innehållet i dessa brev, utgår jag i min bedömning från de brev som finns i ärendet här. Som tidigare nämnts innehöll de inte någon information om själva brottsutredningen eller vad familjen hade uppgett i förhör. Av breven framgick det dock att familjen tog ställning för AA och stöttade honom.

Jag kan konstatera att åklagaren normalt sett relativt enkelt kan göra en bedömning av innehållet i ett brev. Det borde därför ofta vara lättare att förutse hur ett brev kan komma att påverka utredningen än ett besök. Generellt sett bör det därför enligt min mening finnas ett större utrymme för lättnader i restriktioner när det gäller brev än när det gäller besök.

Det är naturligtvis inte acceptabelt att neka en häktad att ta emot brev endast av det skälet att han eller hon inte ska få känna moraliskt stöd från familj, släkt och vänner. Det måste finnas en verklig risk att utredningen ska försvåras av att den häktade får ta del av innehållet i breven. Liksom när det gäller bevakade besök

är det därför viktigt att åklagaren gör en konkret prövning av risken av hur ett brev skulle kunna tänkas påverka utredningen.

BB har som motivering till varför brev som inte behandlade brottsmisstankarna stoppades angett att en kontakt i sig utgjorde en risk för att bevis undanröjdes eller på något annat sätt kunde komma att försvåra sakens utredning. Liksom i fråga om besöken har hon inte redogjort närmare för denna riskbedömning.

På samma sätt som att ett besök, trots att det är bevakat, kan ge viss information till den häktade kan innehållet i ett brev ge vissa indikationer om vilken inställning avsändaren har till brottsmisstankarna. Till exempel skulle breven från AA:s hustru, där hon bl.a. anger att familjen kämpar för AA, kunna ha gett honom en indikation om hennes inställning till misstankarna och vilka uppgifter hon lämnat i brottsutredningen. Det kan i och för sig inte uteslutas att sådan information hade kunnat försvåra utredningen eftersom AA skulle kunna ha anpassat sin utsaga efter den. På samma sätt som med bevakade besök är dock ett sådant antagande i princip endast relevant innan förundersökningen delgetts den misstänkte, och han eller hon fått ta del av de förhör som hållits. Jag kan mot den bakgrunden inte se något rimligt skäl till beslutet att stoppa brevet från AA:s hustru den 19 juni, eftersom han vid den tidpunkten hade fått ta del av förundersökningen.

När det gäller breven från hustrun som stoppades i april och maj är det mer befogat att anta att det skulle kunna ha försvårat utredningen om AA fått ta del av dem, särskilt som hon var en central person för brottsutredningen. Som jag angett ovan finns det dock i många fall anledning att vara mindre restriktiv med att tillåta brev än besök eftersom förutsägbarheten om vilken information eller vilka signaler som lämnas är större. Det är dessutom fråga om ensidig kommunikation; i AA:s fall hade han inte kunnat ge någon information till sin hustru även om han hade fått ta emot brev från henne. Det ska också beaktas att AA angett att han visste att hans anhöriga inte hade lämnat några negativa uppgifter om honom till socialnämnden med anledning av en utredning om omhändertagande av barnen. BB har inte bemött hans påstående om att hon var medveten om detta. Jag nöjer mig därför med att konstatera att sådana omständigheter naturligtvis ska beaktas vid prövningen av om ett brev eller någon annan kontakt ska tillåtas och att det – om AA redan var medveten om familjens inställning till misstankarna – är svårt att se hur innehållet i breven från hustrun skulle kunna påverka och försvåra brottsutredningen.

Jag kan inte heller se hur det skulle ha försvårat brottsutredningen om AA hade fått ta emot brevet från brodern, även om det skedde innan AA delgavs förundersökningen. Innehållet i brevet var relativt neutralt och brodern var såvitt framgått inte en så central person för brottsutredningen att det kan anses ha varit av avgörande betydelse att AA inte skulle få reda på hans inställning till misstankarna. Jag noterar också att BB har angett att kollusionsfaran i förhållande till släktingarna huvudsakligen bestod i att de skulle förmedla

information från AA till hustrun. Dessutom fattades beslutet om att stoppa brevet i slutet av maj, då förundersökningen var långt framskriden.

Mot bakgrund av att BB inte närmare angett vilka skäl som fanns för besluten är det svårt för mig att ha någon bestämd uppfattning om det har varit proportionerligt att inte låta AA ta emot breven från hustrun och brodern. Med hänsyn till att breven främst hade karaktären av moraliskt stöd, och inte behandlade brottsutredningen, framstår besluten dock enligt min mening som onödigt restriktiva. Som nämnts ovan ifrågasätter jag särskilt besluten att AA inte fick ta emot dels brevet från hustrun efter det att han fått del av förundersökningen, dels brevet från brodern. Det ska noteras att det förstnämnda beslutet inte fattades av BB utan av en kollega till henne. BB får dock som förundersökningsledare anses ha haft det övergripande ansvaret för AA:s restriktioner. Beslutet ligger också i linje med hennes uppfattning att all kontakt mellan AA och hans hustru skulle undvikas.

Avslutande synpunkter

Sammanfattningsvis anser jag att AA inte har beviljats lättnader i restriktionerna i tillräcklig omfattning, särskilt eftersom han inte tilläts ha någon kontakt med sin hustru under hela brottsutredningen. Detta har medfört att restriktionerna i förhållande till henne har blivit oproportionerligt ingripande. Efter det att förundersökningen delgetts AA borde det åtminstone ha varit möjligt att tillåta vissa brevöversändelser och bevakade besök. I utredningen här har det i vart fall inte kommit fram tillräckliga skäl för att inte tillåta sådana lättnader i restriktionerna.

Ärendet illustrerar de svåra avvägningar som kan finnas när det gäller restriktioner för häktade misstänkta för allvarlig brottslighet, som det finns ett starkt samhällsintresse av att beivra. Det är naturligtvis väsentligt att en brottsutredning kan bedrivas på ett korrekt sätt och att den misstänkte inte tillåts att på ett otillbörligt sätt påverka utredningen. Samtidigt ska det beaktas att häktning är det mest ingripande av de straffprocessuella tvångsmedlen, som i synnerhet i kombination med restriktioner gör att den enskilde utsätts för en omfattande inskränkning i sina fri- och rättigheter. Det är säkerligen särskilt påfrestande i ett fall som detta, när de personer som den häktade främst vill ha kontakt med är de som kollusionsfaran är störst i förhållande till.

Jag vill därför betona vikten av att den som är häktad inte underkastas mer omfattande inskränkningar i sin frihet än vad som är absolut nödvändigt. Det får naturligtvis inte förekomma att misstänkta slentrianmässigt åläggs restriktioner. Som tidigare nämnts är det också angeläget att åklagare inte är onödigt restriktiva med att tillåta olika typer av lättnader eller undantag från restriktionerna. Jag vill vidare framhålla att det för den häktade kan vara viktigt att få information om de närmare skälen för restriktionerna. Det kan öka förutsättningarna för att han eller hon ska acceptera, eller i vart fall förstå

anledningen till, restriktionerna. Det är därför angeläget att åklagare fullgör sin underrättelse- och dokumentationsskyldighet.

Användandet av restriktioner är en fråga som återkommande uppmärksammas, bl.a. mot bakgrund av att Europarådets kommitté mot tortyr (Committee for the Prevention of Torture, CPT) har riktat kritik mot häktnings- och restriktionsanvändningen i Sverige (senast i CPT/Inf [2016] 1 s. 29 f.). Regeringen har den 23 juli 2015 gett en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag på åtgärder för att minska användningen av häktning och restriktioner (dir. 2015:80). Uppdraget ska redovisas senast den 23 augusti 2016.

Åklagarmyndigheten har också på olika sätt arbetat med frågan. Här kan särskilt nämnas rapporten Häktningstider och restriktioner som innehåller överväganden och förslag på hur användningen av restriktioner för häktade kan minska och hur långa häktningstider kan undvikas. Som nämnts ovan har riksåklagaren under 2015 utfärdat riktlinjer för restriktioner och långa häktningstider som bl.a. syftar till att minska användandet av restriktioner.

Frågor som rör enskildas fri- och rättigheter är naturligtvis centrala och angelägna för JO och jag ser positivt på det arbete som pågår i frågor om häktning och restriktioner. Jag kommer att fortsätta att följa utvecklingen och bl.a. vid inspektioner granska hur åklagare använder restriktioner för häktade.

Ärendet avslutas med den kritik som ligger i det som förts fram ovan i frågan om AA beviljats lättnader i restriktionerna i tillräcklig omfattning.